

ВИХОВАННЯ СПІВАКІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АКАДЕМІЧНИЙ ВОКАЛ» В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

А *Окреслено основні проблемні аспекти, пов'язані з вихованням співаків спеціальності «Академічний вокал» в умовах упровадження системи інклюзивного навчання. Розвиток вокальної майстерності для учнів з особливостями розвитку потребує чималих зусиль від виконавця та постійного контролю з боку його викладача з фаху. Досягнення позитивних результатів можливе за рахунок оновлення наявних методичних напрацювань. Наразі існує брак нотних текстів, створених за допомогою системи Брайля, необхідних для навчання студентів з вадами зору. Важливим завданням постає проведення роботи з викладачами, метою якої є створення новітніх методик, де б урахувалось застосування у навчанні досягнень медіакультури.*

Ключові слова: інклюзивна освіта; академічний вокал; педагог; вади зору; новації; методика

Актуальність проблеми у загальному вигляді. Одним із найголовніших завдань викладача з вокалу є надання знань, які сприятимуть отриманню певного кваліфікаційного рівня учнями. Проте кожен із молодих виконавців має не лише різний рівень фахової підготовки, а й фізичні дані. Сучасна система освіти розрахована в першу чергу на вокалістів, які не мають проблем зі здоров'ям, хоча в останні роки актуалізується питання інклюзії, що пов'язане із набуттям навичок і вмій людьми, які мають певні особливості розвитку. Дана проблема, попри свою значущість, не здобула достатнього висвітлення в науково-педагогічній літературі, що й обумовлює необхідність її ґрунтовного дослідження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Чимале значення для аналізу проблем, які актуалізувались у зв'язку з упровадженням системи інклюзивного навчання, було представлено у збірці, присвяченій розвитку ідей гуманної педагогіки. Серед сучасних авторів, які досліджували питання інклюзивності, варто виділити праці Д. Аргіропулос, Н. Ляшкової, Н. Сивиринчук. Вокально-педагогічна робота викладача, як фактор становлення майбутніх педагогів-вокалістів висвітлюється в праці І. Гурби. Природні та художні чинники, які впливають на виразність вокального виконавства окреслювались у статті О. Єрошенко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Хоча різні аспекти, пов'язані з інклюзивною освітою, почали набувати певного обґрунтування в сучасному науковому дискурсі, проблема навчання вокально-

му виконавству для людей з особливостями розвитку не розглядалась у працях вітчизняних авторів.

Метою статті є аналіз особливостей організації педагогічної діяльності з фаху «Академічний вокал» для учнів і студентів, що мають певні особливості розвитку. В умовах упровадження інклюзивної освіти необхідною є увага до існуючих методик та їх корекції, з урахування тих новацій, що матимуть прогресивний і дієвий характер.

Викладення основного матеріалу. Сучасна система освіти знаходиться у стані постійних трансформацій. Сюди можна віднести прагнення реформувати підходи, що були засновані ще за радянських часів. Це й поява нових дисциплін, переорієнтація зі здобуття сукупності знань до отримання навичок. Окрім цього варто казати не лише про «кількісні», а й якісні зміни, що можуть мати стосунок до різних сфер, як-от: упровадження розгалуженої дистанційної освіти, яка б дозволила здійснювати освоєння певних навичок, не перебуваючи у навчальному закладі; створення умов для поширення інклюзивної освіти, внаслідок чого виникла б можливість здобувати професійну кваліфікацію й людям з особливостями розвитку. «Інклюзія базується на процесах індивідуалізації та персоналізації, що дозволяють дати відповідь багатоманітності виховально-освітніх потреб усіх учнів. Для створення виховального контексту, який в змозі визнати право на рівність та право на відмінність учнів» [1, с. 24].

Виховання співаків є доволі складним завданням. Воно потребує чималих зусиль від виконавця, постійного контролю з боку його викладача. Попри уявлення, що начеб-

то кожна людина, яка має голос, слух і бажання навчатись здатна стати гарним вокалістом, наявним є низка проблем на шляху досягнення даної мети. Наразі існує чимало компонентів, пов'язаних зі становленням високого виконавського рівня. І. Гурба влучно зазначає про те, які саме мають висуватися вимоги перед виконавцями та викладачами. «Вимоги, які ставлять сьогодні до педагога-вокаліста, стосуються, передусім, індивідуального підходу до особистості виконавця, що вимагає, в свою чергу, опанування балансом дихання, способом звуковидобування з урахуванням віку, статі, темпераменту, вокальних характеристик голосу, фізіологічного укладу голосового апарата, співацьких можливостей кожного тощо» [2, с. 117]. Можна пересвідчитися у тому, що досягнення виконавської майстерності потребує великих зусиль з боку і учнів, і викладачів. Проте, набагато складнішим є опанування його, якщо учень має певні вади, пов'язані із зоровим сприйняттям, що впливає і на його психологічний комфорт. Відповідно, викладач має докласти зусиль для того, щоб віднайти шляхи для розкриття творчого потенціалу молодого вокаліста, не зважаючи на будь-які проблемні аспекти. «Вирішальна роль у вищому навчальному закладі інтегрованого типу відводиться особистості викладача... Тому важливою запорукою успішної інклюзії студентів з інвалідністю є спеціальна підготовка викладачів до роботи в інклюзивних групах, яка передбачає ознайомлення з функціональними відмінностями, особливостями розвитку студентів різних нозологій та сприйняття ними навчального матеріалу, методиками викладання їм навчальних дисциплін та кращим світовим досвідом інклюзії таких студентів» [4, с. 248]. Актуальність упровадження нових підходів, спрямованих на створення методичних розробок викладачами є беззаперечно необхідним завданням.

Д. Аргіропулос вказує на те, що надзвичайно важливим є індивідуальний підхід, внаслідок якого необхідне створення персональної програми для кожного учня. «Виховання передається через особливі стратегії та методики, а вони змінюються відповідно до потреб суб'єкта. У таких випадках вихователь виконує важливе завдання, визначаючи методи та інструменти, корисні для реагування на особливі виховні потреби учня-інваліда. Він турбується про супровід індивідів, які знаходяться у складній, невигідній або ризиковій ситуації щодо можливості якнайкращого розвитку його потенціалу» [1, с. 27]. Зазначимо, що музична освіта передбачає чимало занять, які проводяться в індивідуальному режимі – викладач-учень. Це й заняття з фаху, загальне фортепіано, основи диригування, хоча й є низка дисциплін, які зазвичай освоюються на групових заняттях – це сольфеджіо, історія музичного мистецтва, гармонія, ансамблеве виконавство тощо. Відповідно, впровадження новацій у методиці викладання дисциплін, що проводяться індивідуально, мають більший потенціал.

За останні роки зросла кількість проблем фізичного розвитку, пов'язаних з погіршенням зору. Мається на увазі такі хвороби, як-от: міопія, глаукома, макулодистрофія, амбліопія (синдром «лінивого ока»), катаракта тощо. «Серед дітей, що вимагають особливого підходу, значну кількість складають діти з зоровою патологією. У нашій країні порушення зору посідає одне з перших місць серед інших розладів. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я в Україні налічується понад 70000 людей із зоровими вадами, та майже 25% дітей мають проблеми з зором» [6, с. 369]. На жаль, існує чимало випадків, коли хвороби, пов'язані із зором, мають незворотний характер чи наявна вроджена сліпота.

Одним із наріжних каменів для учнів, що мають певні патології, пов'язані із зором, постає складність здобуття інформації. При мистецтві навчання співу одним із найважливіших компонентів освітнього процесу є опанування репертуару. Задля освоєння нового для учня матеріалу доречним є застосування аудіо записів твору, за допомогою яких можливе розучування музичного тексту з його одночасним запам'ятовуванням. «Хоча в площині фізичної науки (акустики) звук – це поширення коливань у пружному середовищі, втім для вокалістів – це художнє явище, індивідуальне для слухацького сприйняття. У співацькому звуці вокаліста перш за все цікавлять якості художнього звучання голосу, особливості його естетичної суті, а не об'єктивно наявні природні фізичні ознаки» [3, с. 256]. Даний підхід дозволяє здійснювати розбір музичного твору самостійно, проте має низку недоліків. Насамперед, якщо інтонаційно-мелодичний бік, ритмічна організація, певні аспекти агогіки можна засвоїти, прослуховуючи твір та наслідуючи вже існуючій виконавській версії, то багато інших чинників потребують знання авторського тексту. Сюди можна віднести особливості динамічних відтінків, які можуть по-різному виконуватись різними співаками. Адже створення художнього образу безпосередньо пов'язане з індивідуальністю виконавця, а тому має багато варіацій у рамках єдиного авторського задуму. Даний аспект виконавської вокальної діяльності влучно відмічається в дослідженні вітчизняного мистецтвознавця О. Єрошенка. «У художньому процесі співу застосовуються багатоманітні різновиди співацького звуку, своєрідність якого завжди безпосередньо пов'язана з творчою уявою вокаліста, психологічним трактуванням утілюваного образу, а, отже, з інтонуванням, характером, забарвленням слова, фрази, твору в цілому. Відповідно до різноманітності емоційних, психологічних рухів, творчих нюансів виконавця-вокаліста в процесі співу змінюватиметься й співацький звук, який звучатиме то голосно, то тихо, то радісно, то скорботно, то staccato, то legato, то marcato, то portamento тощо» [там само, с. 254]. Відповідно, при розучуванні твору, вокаліст, що має проблеми із зоровим сприйняттям, повинен опановувати його не лише за наявними аудіозаписами, а й за нотним текстом

записаним за системою Брайля. Так само важливим є ретельне опанування вербального тексту твору, адже в процесі виконання частина слів може не бути сприйнятою, особливо коли мова йде про використання іноземних мов – італійської, англійської, німецької тощо.

На даний час бракує нотних текстів, зафіксованих за системою Брайля. Не в кожному навчальному закладі є в наявності подібні партитури та клавіри, що становить низку труднощів для впровадження повноцінної інклюзивної освіти. Відзначимо, що в останні роки виникло чимало засобів задля створення нот за даною системою, пов'язаних із програмами, які здатні переводити цифровий текст у ноти, але бракує принтерів, які б могли надрукувати такий текст. «Сучасні комп'ютерні програми дозволяють перетворювати цифровий (або навіть сканований) нотний текст в тактильну нотопись, і дають можливість роздруковувати нотний матеріал за допомогою брайлівського принтера або виводити на спеціальний пристрій - дисплей Брайля. Якщо раніше рідкісні ноти доводилося замовляти за кордоном, то зараз розширюються межі використання нотного Брайля і в ідеальних умовах будь-який користувач, що має персональний комп'ютер і дисплей Брайля, зможе отримати доступ до величезного числа творів в мережі Інтернет» [5]. Варто відзначити, що існують цифрові бібліотеки, які містять нотний текст за системою Брайля, але там немає великого різноманіття творів, що в основному обмежуються класичною музикою, до того ж частіше камерними жанрами – романсами, піснями, невеликими п'єсами. Значне коло творів, написаних у другій половині ХХ – початку ХХІ століття, залишаються такими, самостійне розучування яких є складнішою задачею. Навіть за умови наявності доступу до подібних баз, не кожен студент, що має особливості зорового розвитку, може отримати потрібний нотний текст. Адже подібні принтери для друку системою Брайля є доволі рідкісними та мають надзвичайно високу вартість, що унеможлиблює їхнє придбання для індивідуального користування.

Якщо зважити на те, що твори сучасних композиторів, записані системою Брайля, не потрапляли до переліку тих опусів, які наявні на різноманітних електронних ресурсах, викладених у мережі Інтернет, то при їх опануванні необхідно здійснювати інші підходи до їхнього освоєння. При розучуванні творів, які написані сучасними композиторами, зростає значення роботи з викладачем з фаху і концертмейстером, які мають допомагати на усіх етапах формування художнього цілого учню з особливостями розвитку. Особливо важливим постає етап розбору твору, ретельне пророблення всіх компонентів музичної тканини, корегування певних проблемних елементів.

Надзвичайно важливим є не лише індивідуальний розвиток та самостійна робота студента, а і його здатність брати участь у колективних проєктах – концертах, оперних виставах. Вокальне виконавство потребує здат-

ності відтворювати велику кількість емоційних відтінків, які мають розкривати художній образ, що є результатом співтворчості композитора та виконавця. Даний результат утворюється при взаємодії співака з іншими учасниками музичного процесу – іншими вокалістами, оркестром. Актуальною постає вимога готовності до співпраці, коли відбувається єднання задля досягнення художньої мети.

Висновки з даного дослідження. Упровадження інклюзивної освіти в сучасних закладах мистецького спрямування є одним із актуальних завдань вітчизняної педагогіки. Виховання виконавців напряму «Академічний вокал» у рамках інклюзії потребує створення новітніх методик, які були б розраховані на розкриття творчого потенціалу учнів. Навчання студентів, що мають певні вади зору, демонструє низку проблемних моментів. Наразі існує брак нотних текстів, надрукованих із використанням системи Брайля. У мережі Інтернет наявні електронні версії нотних текстів, але здебільшого класичних творів, які не містять вокально-інструментальні опуси композиторів другої половини ХХ–ХХІ століття. Актуальності набуває вивчення творів за допомогою різних аудіо версій, які мають аналізуватися з метою обрання більш доцільного варіанту.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Надзвичайно важливим завданням постає проведення роботи з викладачами, метою якої є створення новітніх методик, де було б широке включення при навчанні досягнень медіакультури – комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, електронних ресурсів, наявних у мережі Інтернет. Також перспективним напрямом для подальших розвідок є окреслення аспектів психологічної готовності для освітнього процесу, як викладачів, так і учнів.

📖 Список використаних джерел

1. Аргіропулос Д. Діти з інвалідністю: школа, сім'я, стосунки (досвід Італії). *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф., присвяч. 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 29–30 верес. 2015 р. / уклад. О. Е. Жосан. Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2015. С. 23–30.
2. Гурба І. П. Вокально-педагогічна робота викладача як фактор становлення майбутніх педагогів-вокалістів. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць / ред. В. В. Кузьменко. Херсон, 2014. Вип. 24. С. 116–120.
3. Єрошенко О. В. Виразність вокального виконавства: художні та природничі чинники. *Культура України*. Харків: ХДАК, 2012. Вип. 36. С. 252–261.
4. Ляшкова Н. О. Безбар'єрність навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі в умовах інклюзії. *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф., присвяч. 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 29–30 верес. 2015 р. / уклад. О. Е. Жосан. Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2015. С. 245–249.
5. Ноты по Брайлю. URL: http://sosbs.ru/noty_po_braylyu/.
6. Сивиринчук Н. О. Комплексний підхід до роботи з дітьми зі зниженим зором в умовах загальноосвітньої школи-інтернату. *Ідеї гуманної педагогіки та сучасна система інклюзивного навчання*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф., присвяч. 97-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 29–30 верес. 2015 р. / уклад. О. Е. Жосан. Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2015. С. 368–374.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 11.01.2018

Закрасняная Ж. Н. Воспитание певцов специальности «Академический вокал» в условиях инклюзивного образования.

Ⓐ Обозначены основные проблемные аспекты, связанные с воспитанием певцов специальности «Академический вокал» в условиях внедрения системы инклюзивного обучения. Развитие вокального мастерства для учащихся с особенностями развития требует немалых усилий от исполнителя и постоянного контроля со стороны его преподавателя по специальности. Достижение положительных результатов возможно за счет обновления имеющихся методических наработок. Сейчас существует недостаток нотных текстов, созданных с помощью системы Брайля, необходимых для обучения студентов с нарушениями зрения. Важной задачей является проведение работы с преподавателями, целью которой является создание новейших методик, где бы учитывалось применение в обучении достижений медиакультуры.

Ключевые слова: инклюзивное образование; академический вокал; педагог; нарушение зрения; новации; методика

Zakrasniiana Zhanna. Training Singers of Specialty «Academic Vocal» in Conditions of Inclusive Education.

Ⓐ Education of singer is a rather difficult task. It requires a lot of effort from the performer, constant control by his/her teacher. One of the cornerstones for students with certain vision pathologies associated is the difficulty of obtaining information. At present, there is a shortage of musical notes recorded on the Braille system. The works of modern composers, as a rule, do not recorded by the Braille system. When mastering them, it is necessary to implement other approaches to students development.

Extremely important is not only the individual development and independent work of the student with special needs, but also his/her ability to participate in collective projects - concerts, opera performances. Vocal performance requires the ability to reproduce a large number of emotional shades that should reveal the artistic image resulting from the composer and performer's co-creation. This is a result of singer interacts with other participants in the music process - other vocalists, orchestras.

Inclusive education in modern artistic institutions is one of the tasks of native pedagogy. The education of the performers of the direction of "Academic singing" in the framework of inclusiveness requires the development of new techniques that would be designed to reveal the creative potential of students. There are some electronic versions of music texts on the Internet, but mostly classical works that do not contain vocal-instrumental opuses by composers of the second half of the XX-XXI century. An important task is to work with teachers, who create techniques of learning of media culture achievements. Another area for further research is the aspects of psychological readiness for the teaching process, both teachers and students.

Key words: inclusive education; academic vocal; teacher; visual impairment; innovations; methodology